

Vefa

Vefa, hatırlamaktır emeği... İyiliği, fedakârlığı unutmamaktır. Söz bitse

de borcun bitmediğini bilmektir. İnsanın yalnızca güçlü zamanlarında değil, zor zamanlarında da yanında durmaktır. Geçmişte bu duygu, yazılı olmayan bir ahlâk yasasıydı; öğretilmezdi ama hayatın içinde kendiliğinden yaşanırdı. Bir kapı çalındığında kim olduğu sorulmaz, önce kapı açılırdı, çünkü bu anlayış güvenle yan yana yürürdü.

Bugün bu değer anıldığında, birçok kişinin zihninde bir duygu değil, İstanbul'da bir semt adı canlanıyor. Oysa geçmişte insan ilişkilerinin omurgası, ahlâkın sessiz koruyucusu ve toplumsal hâfızanın temel taşıydı. Peki, eskiden bu kadar canlı yaşanan bu duyguyu bugün neden bu kadar az hissediyoruz?

Günümüzde bu değerın zayıflamasının en temel nedenlerinden biri hayatın aşırı hızlanmasıdır. İnsanlar artık durup geriye bakmaya, hatırlamaya ve bağ kurmaya zaman ayırmıyor. Her şeyin hızla tüketildiği bir dünyada ilişkiler de geçici hâle geliyor. Oysa vefa zaman, emek ister ve aceleye gelmez; hayat devam ederken geride kalanları da hatırlamayı gerektirir.

Bir diğer önemli sebep, çıkar merkezli düşüncenin yaygınlaşmasıdır. İnsan ilişkileri giderek 'işime yaradığı sürece' anlayışıyla kuruluyor. Fayda ortadan kalktığında bağlar da kopuyor. Oysa gerçek vefa, faydanın bittiği yerde anlam kazanır. Bugün birçok insan için bu tutum yük gibi görülmektedir. Aşırı bireyselleşme de bu değerlerin aşınmasına yol açmaktadır; biz duygusu yerini ben anlayışına bırakmıştır. İnsanlar kendi hedeflerine, kendi konforla-

rına odaklanırken geçmişte kendilerine emek verenleri fark etmeden geride bırakabilmektedir. Bu durum çoğu zaman bilinçli bir terk ediş değil, alışkanlığa dönüşmüş bir ihmal biçimidir. Unutmanın normalleşmesi de önemli bir etkidir. Eskiden unutmak ayıp sayılırken, bugün "Hayat devam ediyor." cümlesiyle meşrulaştırılmaktadır. Unutmak kolaylaştırılmış, hatırlamak zahmetli hâle gelmiştir. Hâlbuki iyiliği, emeği ve fedakârlığı hâfızada tutmak insanı insan yapan temel bir özelliktir. Modern hayat unutmayı konforlu kılar, rahatlatır ama aynı zamanda insanı eksiltir.

Tüm bu nedenler, bu değeri sessizce hayatımızdan uzaklaştırmıştır. Ayrıca kuşaklar arasındaki değer aktarımındaki kopukluk da bu zayıflamada etkilidir. Öğretilmeyen değer, zamanla yaşanmaz hâle gelir. Ancak bu duygu tamamen kaybolmuş değildir; sadece derin bir uykuya çekilmiştir. Geçmişte mahalle kültürünün merkezindeydi bu anlayış. Bakkal veresiye defterini saklar, komşu komşunun mahcubiyetini örterdi. Bir usta, çırağını yalnızca meslekle değil, ahlâkla da yetiştirirdi. Bayramda hatırlanan bir yaşlı, cenazede yalnız bırakılmayan bir aile, yıllar geçse de unutulmayan bir öğretmendi.

"Bu duygu kaybolduğunda ne olur?" sorusunu sorduğumuzda karşımıza çıkan tablo pek iç açıcı görünmüyor. Vefa kaybolduğunda toplum yalnızlaşır, insan kalabalıklar içinde bile kimsesiz hisseder. Bu duygunun olmadığı yerde güven olmaz, güven yoksa adalet yara alır, adalet zedelese insanlık susar.

Vefa ile ahde vefa sıkça birlikte anılır ama aynı şey değildir. İlki bir duygudur, hatırlamakla ilgilidir. Yapılan iyiliği, verilen emeği, paylaşılan geçmiş unutmamaktır. Daha çok gönül işi-

dir. Yıllar sonra bir öğretmeni aramak, bir ustayı hayırla anmak, zor günde yanında olanı unutmamak bu kapsamdadır. Ahde vefa ise bir ilkedir. Verilen sözle ilgilidir.

Duygular değişse bile sözün geçerliliğini korumasıdır. Zarar etse bile sözünü tutmak, kimse hatırlamasa da vaadini yerine getirmek bu ilkenin gereğidir. İlki insanı iyi kılar, ikincisi güvenilir yapar. Toplumlar iyilikle değil, güvenle ayakta durur, bu nedenle biri kalbi beslerken diğeri toplumu ayakta tutar.

Son yıllarda hemen her şehirde yaşlı bakım evlerinin açılması ve bu kurumların doluluk sorunu yaşaması, çocukların anne babalarına karşı sorumluluklarını yerine getirip getirmediği sorusunu gündeme taşımıştır. Anne babaların bakım evlerine bırakılmasını her koşulda nankörlük olarak nitelemek doğru değildir.

Ancak bu uygulamanın toplumda yaygınlaşması, vefa duygusunun zayıfladığına dair güçlü bir işaret olarak değerlendirilebilir. Burada asıl belirleyici olan bakım evinin varlığı değil, anne babayla kurulan ilişkinin niteliğidir. Geleneksel toplum yapısında anne babaya bakmak yalnızca fizikî bir sorumluluk değil, ahlâkî ve vicdanî bir görev olarak görülürdü.

Yaşlılar evin merkezinde yer alır, karar süreçlerine dâhil edilir ve yük değil tecrübe olarak kabul görürdü. Bu anlayışta vefa, anne babayı hayatın içinde tutmakla ölçülürdü. Günümüzde ise yaşlılık çoğu zaman yönetilmesi gereken bir sorun gibi algılanmakta, bu da vefanın zayıflamasına yol açmaktadır. Bakım evine yerleştirilen birçok anne baba, sadece evinden değil, ailesinin günlük hayatından da koparılmaktadır. Ziyaret edilmeyen, kararları sorulmayan ve yalnız bırakılan yaşlılar için bakım evi, destek değil terk edilme duygusu üretmektedir.

Böyle örneklerde bakım evine bırakılmayı vefasızlık olarak değerlendirmek yanlış değildir. Bakım evlerinin ağır hastalık ve ileri yaş durumlarında daha güvenli olduğu yönündeki genel kabul, her zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Aksine, birçok vakada ev ortamında bire bir bakıcı veya hane halkıyla bakılan hastaların daha uzun yaşadığı, ruhsal olarak daha güçlü kaldığı ve hayata daha sıkı tutunduğu açıkça görülmektedir. Bunun temel nedeni, insanın sadece tıbbî bakıma değil, aidiyet duygusuna, tanıdık ortama ve duygusal bağlara da ihtiyaç duymasındır. Evde bakılan hasta, kendi eşyalarıyla, kendi kokusuyla, kendi anılarıyla çevrilidir. Bu durum yalnızca psikolojik değil, doğrudan fizyolojik bir etki de yaratır. İnsan kendini ait hissettiği yerde daha geç çöker, daha geç vazgeçer. Ev, birçok hasta için tedavinin kendisi hâline gelir.

Bakım evlerine bırakılan yaşlı ve hastaların kısa sürede hayattan kopmasının en önemli sebeplerinden biri, terk edilmişlik hissidir. Bu his çoğu zaman söylenmez ama derinden yaşanır. İnsan artık evinde değilse ve karar hakkı elinden alınmışsa yaşamla olan bağı zayıflar. Bu zayıflama, hastalığın kendisinden daha yıkıcı olabilir. Bu nedenle bakım evlerinde ölüm oranlarının yüksek olması sadece tıbbî sebeplerle açıklanamaz. Bu aynı zamanda bir manevî çözülme meselesidir. Evinde bakılan hastalar daha uzun yaşıyorsa, burada sorgulanması gereken şey bakım evlerinin zorunlu iyilik olarak sunulmasıdır. Maddî imkânı olan ama yine de anne babasını veya hastasını bakım evine bırakan yaklaşım, çoğu zaman sorumluluğun devri anlamına gelir. Bu noktada mesele tıbbî değil, ahlâkî bir tercihe dönüşür çünkü bakıcıyla evde bakım mümkünken, bakım evinin tercih edilmesi çoğu zaman kolaylıktır. Bu nedenle, bakım

evini her koşulda masum bir çözüm olarak sunmak doğru değildir. Bakım evini vicdanı susturmanın bir yolu hâline getiren yaklaşımlar, açık biçimde vefa duygusunun kaybına işaret eder. Aksine insan sevildiği yerde yaşar, unutulduğu yerde ölür. Ev ortamında bakılan hastaların daha uzun yaşaması bir tesadüf değil, vefa ile hayat arasındaki güçlü bağın sonucudur. Sonuç olarak, bakım evleri bazı istisnai durumlar dışında bir zorunluluk değil, çoğu zaman bir tercihtir. Bu tercih de doğrudan vefa duygusuyla ilgilidir.

İnsan evlâdını, anne babasını ya da hastasını evinde yaşatabiliyorsa ama bunu yapmıyorsa, burada tartışılması gereken şey bakım koşulları değil, vicdan meselesidir. Vefa tam da bu noktada ölçülür.

Vicdan ile vefa arasında çok derin, kopmaz bir bağ vardır. Hatta çoğu zaman vefa, vicdanın hayata geçmiş sessiz yargıdır. Kimse görmezken, kimse hesap sormazken bile doğruyu fısıldar. Vefa ise bu fısıltıyı eyleme dönüştürmektir. İnsan vicdanen rahatsız olduğu şeyi yapmaz, vicdanen borçlu hissettiği şeye sadece bir duygu değil, vicdanın sorumluluk alma biçimidir. Vicdan aynı zamanda ölçüdür. İnsan başkasına nasıl davranacağını kanunla değil, vicdanıyla belirler. Bir anneye bakmak, bir dostu unutmamak, bir emeği sahiplenmek hukukî değil, vicdanî bir meseledir. Bu yüzden vefa, sadece vicdanî olanların taşıyabildiği bir değerdir. En yalın hâliyle şunu söylemek mümkündür... Vicdan, borcun var der, vefa o borcu ödemekten kaçmamaktır. Vicdan sustuğunda vefa unutulur, vicdan konuştuğunda vefa insanı ayağa kaldırır. Bu nedenle vefa, vicdanın aynasıdır; insanın kendine bakıp ne gördüğünü gösterir. Bu değerın yeniden güçlenebilmesi

için hatırlamanın bir erdem olduğu yeniden kabul edilmelidir. İnsanlara, geçmişte kendilerine emeği geçenleri hatırlamanın bir zayıflık değil, bir karakter gücü olduğu anlatılmalıdır. Vefa, geri kalmışlık değil, derinliktir. Bu bakış açısı topluma yeniden kazandırılmadıkça bu duygu kendiliğinden güçlenmez. Aile içinde vefa kültürünün canlı tutulması büyük önem taşır. Çocuklara hız, başarı ve kazanç öğretilirken, sadakat, bağlılık ve sözünde durma gibi kavramlar geri planda kalmaktadır. Çocuklar sadece başarı hikâyeleriyle değil, sadakat ve bağlılık örnekleriyle büyütülmelidir ki toplumun yarınları sessizce onarılsın. Anne babaların kendi anne babalarına gösterdiği ilgi, çocuk için sessiz ama güçlü bir derstir. Aile içinde bu kültür canlı tutulmalı, çünkü bu değer anlatılarak değil, gösterilerek öğrenilir. Eğitim sisteminde değer aktarımı yeniden ciddiye alınmalıdır. Ders kitaplarında ve okul ortamlarında sadece bilgiye değil, insan ilişkilerine dair değerlere de yer verilmelidir. Öğretmenlerin öğrencileriyle kurduğu bağ, yıllar sonra bile unutulmayacak bir vefa örneği olabilir. Eğitim, yalnızca meslek kazandıran değil, insan yetiştiren bir süreç olmalıdır. Toplumsal hayatta hız kültürü sorgulanmalıdır; her şeyin hemen tüketildiği bir dünyada vefa ayakta kalamaz. İnsanlara durmanın, beklemenin ve geriye dönüp bakmanın kıymeti hatırlatılmalıdır. Vefa, zaman ayırmayı göze alabilenlerin duygusudur. Son olarak bu değer bireysel bir tercih olarak yeniden yüceltilmelidir. Kimse görmese, kimse hatırlamasa bile verilen sözün tutulmasının bir vicdan meselesi olduğu vurgulanmalıdır. Ezcümle, vefa, karşılık beklemeden yapılan bir insanlık borcudur. Yaşam sevinciniz hiç bitmesin. Sağlıkla kalın...